

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

**РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
СТРУЧНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

КЊИГА ПОСТАЊА 2, 46 - 3, 24 У СВЕТЛУ АКАДСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

ДОКТОРАНДА НЕНАДА З. БОЖОВИЋА

На седници Наставно-научног већа Православног богословског факултета Универзитета у Београду, одржаној 12. септембра 2017. године, изабрани су чланови Стручне комисије за преглед и оцену докторске дисертације докторанда Ненада З. Божовића, под насловом *Књига Постања 2,46 - 3, 24 у светлу акадске литературе*, који после читања дисертације и међусобног консултовања, имају част да Већу поднесу следећи Реферат:

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ненад Божовић рођен је 13. јануара 1985. године у Краљеву, од оца Зорана, дипломираног правника, и мајке Снежане (девојачко Алексић), инжењера елетротехнике. Електро-саобраћајно-техничку школу „Никола Тесла“ у Краљеву завршио је 2003. г. са одличним успехом, након чега уписује Православни Богословски факултет Универзитета у Београду. Основне студије завршава са просечном оценом 8,91. Завршни рад на тему „Богословско-социјални концепт старозаветних пророка пре егзила“ одбранио је септембра 2008. године са највишом оценом, а рад је проглашен за најбољи завршни рад те академске године. Исте године уписује теолошки мастер студијски програм на Православном богословском факултету, где након положених испита израђује мастер рад из области библистике на тему „Однос пророка према култу“. Мастер рад је одбранио марта 2010, такође са највишом оценом. Априла 2010. године

као стипендиста фондације Конрад Аденауер бива упућен на курс језика на Гетеовом институту у Манхајму и стиче C1 ниво познавања немачког језика. По благослову блаженопочившег епископа жичког Хризостома академске 2010/2011. г. је уписао докторске студије теологије на Православном богословском факултету. Исте године започиње и трогодишњи студијско-истраживачки боравак на Католичком теолошком факултету Универзитета у Регенсбургу, такође под покровитељством поменуте фондације. Године 2013. бива изабран у звање асистента на Катедри за Свето Писмо Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

Кандидат је до сада учествовао на више научних симпозиона и једној међународној научној конференцији. Објавио је више научних радова који су га квалификовали за израду поменуте докторске дисертације. Међу њима истичемо следеће:

1. „Ps 2,7–8 im Narrativ des Markusevangeliums“, у: Christ of Sacred Stories, Biblical Conference held at the Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade, September 10–13, 2015, (P. Dragutinovic/T. Nicklas/K. G. Rodenbiker/V. Tatalovic), WUNT II/453, Mohr Siebeck, Tübingen 2017, 325-345.

2. „Освајање Јерихона - тумачење ИНав 6, 21“, Богословље 1/2017, 27-48.

3. „Стварање човека у Пост 2, 46-25 и стварање Енкидуа у Епу о Гилгамешу I, 95-112“, у: Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, прир. Б. Шијаковић, Београд 2014 (15), 7-27.

4. „Библијске одреднице о робовима у светлу старооријенталног законодавства“, Богословље, 70 (2), Београд 2011, 4-26.

Дана 01.03.2013. студент докторских студија Ненад З. Божовић одбранио је предлог теме докторског рада под горе поменутиим насловом, пред Комисијом у саставу: проф. др. Владан Перишић (председавајући), проф. др Илија Томић и др Предраг Драгутиновић. Извештај комисије за одобрење теме поднет је Наставно-научном већу и одобрен на седници одржаној 27.02.2014. године. Веће друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду одобрило је тему дисертације (рег. 61206-1112/2-14) дана 11.03.2014.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације јесте анализа односа Књиге Постања 2,4б - 3,24 и академске литературе, односно анализа односа старозаветног текста и књижевности древног Вавилона и Асирије. Поменути текстови се баве настанком (стварањем) човека, његовом раном историјом, положајем у свету и сврхом настанка. Библијски текстови настају након појаве академске литературе те се с правом постављало питање у којој мери су академски текстови могли утицати на настанак библијских. У раду се анализира укупно 11 кључних одељака академских текстова који се баве тематиком антропогоније: Мит о Атрахазису I, 192-295, Енума Елиш VI, 1-40, Еп о Гилгамешу I, 94-112; I, 194-210, XI, 278-309, KAR4 (Двојезични мит о стварању света), Мит о Мардуковом стварању света и човека, Мит о стварању човека и краља, Мит о Адапи, Мит о Етани, Мит о стварању живих бића и „Када је Ану створио небо“.

Циљ рада јесте давање одговора на два основна питања доктората: 1) На који начин је библијски писац у Пост 2, 4б – 3, 24 користио горе поменуте текстове као и старооријентална усмена предања и митолошке представе? 2) Како их је у свом тексту вредновао и шта нам ти текстови говоре о стварању човека, природи његовог бића, односу према Створитељу, смислу његовог постојања и његовог положаја у свету?

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је у уводном делу поставио два отворена питања (која су изнад наведена), без директног навођења хипотезе коју би онда потврдио или оповргао, те је као циљ дисертације поставио налажење одговора на тако формулисана питања. На тај начин је целокупно истраживање у фокусу увек имало кретање од јасно дефинисаних питања ка одговорима. Емпиријски део истраживања састојао се у ишчитавању обимне академске литературе и проналажењу текстова који се на основу литерарних мотива, тематике, структуре и вербалних сличности могу довести у везу са Пост 2,4б - 3,24. Након тога приступило се егзегези самих текстова као и детектовању тих појединачних мотива у њиховом специфичном контексту што је створило платформу за поређење Пост 2,4б – 3, 24 са академском литературом. Поређењем су утврђене сличности и разлике

старозаветног и акадског текста што је омогућило давање одговора на то како је библијски писац користио акадске текстове и какве антрополошке импликације има његово дело.

Научно-методолошки дискурс доктората јесте, пре свега, дијахрони (историјско-критички). Стога су Пост 2-3 као и корпус акадских текстова обрађени методским опусом историјско-критичке методе са свим њеним поступним корацима. Ипак, због недостатности дијахроног приступа, у раду је примењен и синхрони приступ. Методе синхроног приступа које су коришћене јесу: канонска метода, канонско-интертекстуално читање и примена патристичке егзегезе.

Кратак опис садржаја дисертације

Рад почиње уводом, а након тога се дели у три главне целине. Прву целину представља историја истраживања теме и увод у акадску литературу, други део је детаљна анализа одабраних акадских одељака, а трећи представља анализу Пост 2, 4б - 3,24 са освртом на закључке другог поглавља и њиховим међусобним поређењем. Закључак сумира одговоре на основна питања доктората.

1.

Након детаљног објашњења теме, истраживачких задатака и основних питања доктората као и метода рада, кандидат отвара прво поглавље историјом истраживања односа старозаветне и старооријенталне литературе. Тиме се осветљава садашњи херменутички оквир приступа овој теми. Даље, кандидат наставља анализом општих карактеристика акадског литерарног корпуса и његове епске технике, а затим прелази на кратак приказ основних карактеристика вавилонске религије и политеизма. Затим, на крају ове целине посвећује се пажња анализи појма и концепата стварања, њиховој генези и класификацијама као и дефиницијама мита. Ово припремно поглавље, иако опширно, јасно дефинише појмовни и терминолошки инструментаријум неопходан за анализу у даљим деловима рада.

2.

Друго поглавље даје приказ укупно једанаест академских текстуалних одељака који се према извесним мотивима могу довести у везу са Пост 2,46 - 3,24. Анализа почиње разматрањем текста Мита о Атрахазису I, 192-295, а даље наставља анализом Енума Елиш VI, 1-40, Епа о Гилгамешу I, 94-112; I, 194-210, XI, 278-309, KAR4 мита (Двојезични мит о стварању света), Мита о Мардуковом стварању света и човека, Мита о стварању човека и краља, Мита о Адапи, Мита о Етани, Мита о стварању живих бића и текста „Када је Ану створио небо“. Ови одељци су преведени и детаљно тумачени, из њих су изоловани литерарни мотиви који се могу довести у везу са Пост 2,46 - 3,24. Тако је створена платформа за поређење старозаветних и старооријенталних текстова кроз сагледавање употребе мотива у њиховом академском и старозаветном контексту.

Фокус кандидата приликом анализе академских текстова састојао се у разматрању специфичне антропологије академских текстова. Наиме, ови текстови баве се настанком односно стварањем човека од стране богова, његовим положајем у свету и циљем његовог постојања описаних кроз жанр приповести и употребом разних литерарних мотива. Анализом ових антрополошких аспеката долази се до закључка да академски текстови презентују једно прилично суморно виђење човека: сврха човековог постојања састоји се у преузимању послова од „нижих богова“ на одржавању иригације и снабдевања самих богова храном са месопотамских поља. Ова храна понуђена је кроз жртве у „кућама богова“, односно велелепним храмовима изграђених, такође, муком и знојем градитеља. Однос човека са актерима стварања је ропски и потчињен, а само један међу њима, цар, заузима посебно место и само он „наличи“ боговима. У самом процесу стварања као материјали за стварање користе се многе „супстанце“ од којих су најчешћи крв и глина. Крв се узима од неког побуњеног божанства те сам човек на стварању добија, додуше, „клицу разума“ која га оспособљава за вршење ових послова, али му је самим тим инхерентна и „клица зла“.

Посебна пажња поклоњена је и мотиву настанка цивилизације која се у академским текстовима сматра даром богова. Међутим, месопотамска цивилизација коју академски текстови глорификују је по својој друштвеној структури робовласничка и апсолутистичка те се може рећи да су академске антропогоније, као и космогоније, заправо

метафизичко утемељење робовласничког система. Друштвени поредак и изглед света какав је познат у историјском искуству акадски текстови виде као једини оправдан и једини могући свет. Насупрот свим овим поменутиим аспектима стоји Пост 2,4б - 3,24 са потпуно другачијим виђењем човека.

3.

Треће поглавље почиње уводом у текст Пост 2,4б - 3,24 и анализом аутора, места и времена настанка текста након чега следи превод са јеврејског изворника и анализа структуре текста. Даље, рад наставља са историјом истраживања Пост 2,4б – 3, 24 из чега видимо сву комплексност односа према овом тексту. С обзиром на његову позицију у Светом Писму, као и значаја који има у хришћанској догматици, он је проучаван из најразличитијих аспеката и од стране генерација теолога почев о новозаветних аутора, преко аутора патристичког периода све до доба просветитељства и савремене егзегезе. Кандидат се, притом, ограничава на закључке оних тумачења која имају значаја за овако постављену тему и смислено их употребљава у свом раду.

Фокус кандидата у анализи Пост 2,4б - 3,24, такође, лежи у специфичној антропологији односно схватању човека какав нам текст презентује кроз њему доступне литерарне мотиве и жанр приповести. За разлику од акадских текстова, циљ човековог живота није тескобни рад на пољима како би се прехранили богови, већ је циљ његовог живота бивање у Едену, врту изобиља, у непосредном додиру са Богом, у заједници љубави са својом женом и пријатељским односом са светом који га окружује (природом и животињама). У Пост 2,4б - 3,24 Бог за човека сади врт, а не обрнуто. Однос човека према Створитељу је непосредан, а однос Бога према свом створењу је брижан и очински, за разлику ропског односа човека и актера стварања у акадским текстовима. Човек је на самом почетку обдарен разумом који му омогућава да расуђује, односно да има избор између дрвета живота и дрвета познања добра и зла. Свет какав данас имамо у историјском искуству последица је погрешног људског избора, а није нужност као што је у акадским текстовима. Сходно томе, нема трага потоњем глорификовању робовласничке цивилизације какве имамо акадским текстовима, већ се цивилизација

показује као дело Каина, а примордијално човеково бивање као оно „истинско“, „хуманије“ и достојније човека.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертације Ненада З. Божовића успешно је одговорила на основна питања доктората постављена у самом уводу рада. Рад је утврдио да не постоји директна текстуална паралела између Пост 2,46 - 3,24 и неког акадеског текста због недостатка вербалног, структуралног и садржинског поклапања. Ипак, утврђено је да је библијски писац познавао извесне мотиве који се помињу у акадеској литератури и да их је користио: он их је постављао у нови контекст, комбиновао разнородне мотиве у новом контексту стварајући оригиналну приповест, празнио их од њиховог митског садржаја, вешто користио специфичну терминологију која није угрожавала његов теолошки концепт истовремено задржавајући лепоту и сликовитост израза. У закључку, кандидат је специфичну рецепцију акадеске литературе код библијског писца одредио као субверзивну рецепцију.

Даље, кандидат је, с правом, уочио да је више пажње поклањано односу Пост 1 и акадеске литературе (космогонија) и да постоји простор у науци за свеобухватније сагледавање Пост 2,46 - 3,24 у светлу акадеске литературе (антопогонија). Рад је употпунио ову празнину систематском и детаљном анализом 11 акадеских текстова, од којих се неки први пут могу читати на српском језику. Тиме је пружен оквир за јасније сагледавање значења библијског текста у време у којем је настао, чиме постаје јаснији и антрополошки концепт библијског писца.

Комисија је јединствена у оцени да је дисертација урађена веома квалитетно, како садржински тако и методолошки, и да је кандидат је успешно и на кохерентан начин истражио и презентовао тему дисертације и указао на њене многоструке аспекте, као и значај ових аспеката за теолошку мисао.

4. Закључак

Докторска дисертација Ненада З. Божовића под насловом *Књига Постања 2,4б - 3,24 у светлу акадске литературе* урађена је у складу са одобреном пријавом дисертације. Дисертација је оригинално и самостално научно дело. Комисија, са задовољством, констатује да овај рад испуњава научне нормативе докторске дисертације и предлаже Наставно-научном већу Православног богословског факултета Универзитета у Београду да одобри јавну одбрану овог рада.

У Београду, 02.10.2017.

Чланови Стручне комисије за преглед и оцену дисертације:

1. _____

др Родољуб Кубат, редовни професор Православног богословског факултета
Универзитета у Београду (ментор)

2. _____

др Предраг Драгутиновић, ванредни професор Православног богословског факултета
Универзитета у Београду

3. _____

др Владислав Топаловић, ванредни професор Православног богословског факултета
„Свети Василије Острошки“ Универзитета у Источном Сарајеву